

Skolans båda gränslinjer. : Tal vid invigningen av Västerås folkskola den 2...

Bergqvist, Bengt J:son,

78 A Br.

0

*Under
Allm
(Bn.)
s*

SKOLANS BÅDA GRÄNSLINJER

TAL VID INVIGNINGEN AV VÄSTERÅS
FOLKSKOLA DEN 29 JANUARI 1916

AV

B. J:SON BERGQVIST

SÄRTRYCK UR SVENSK LÄRARETIDNING

STOCKHOLM
KUNGL. HOFBOKTRYCKERIET
IDUNS TRYCKERI-AKTIEBOLAG

SKOLANS
BÅDA GRÄNSLINJER

AV DEN SVENSKA
LÄROBOKS FÖRFATTARNA

AV LÄROBOKS FÖRFATTARNA

AV DEN SVENSKA
LÄROBOKS FÖRFATTARNA

id varje barndoms- och ungdoms- skola borde egentligen finnas en vägvisare, vars ena arm pekade tillbaka mot hemmet och vars andra arm visade ut mot livet i världen. — Det har funnits en tid, då det icke fanns några skolor, ja den tid, då det på mångfaldiga ställen i vårt land icke fanns några folkskolor, ligger ingalunda långt tillbaka. Livet ute i världen gränsade då omedelbart intill livet i hemmet. Livet i världen växte så att säga omedelbart ut ur livet i hemmet. Det såg då både i hemmet och i livet i regel helt annorlunda ut än det nu gör. Den värld, i vilken den unge så småningom växte in eller kanske rättare växte ut, låg i många fall även rent lokalt hemmet nära, ja det gamla hemmet blev för mången hela livet igenom hans enda värld. Och mera ideellt sett: skillnaden mellan den andliga luft, som fanns i hemmet och som fanns ute i världen, var mången-

städes föga märkbar. Livet i världen, särskilt i mindre samhällen och på landsbygden, hade över sig ett starkt drag av ett vidgat hem.

Så småningom har skolan trätt in och lagt sig mellan livet i hemmet och livet i världen. Det har först och mycket tidigt den lärda skolan, den högre skolan, gjort. Hemmens bristande förmåga att själva tillgodose de krav på kunskaper och färdigheter hos de unga, som högre och lägre ledande ställningar i livet gjorde anspråk på, ledde till att skolor skapades för att övertaga de funktioner, som hemmen själva ej orkade med. På den vägen uppstodo de lärda skolorna. För den protestantiska kyrkan blev det emellertid redan från dess tillkomst en hjärteangelägenhet att sörja för att en var människosjäl beredes omedelbar tillgång till den heliga skrifts skatter. Därmed var ock kravet på läsfärdighet hos en och var rest och därmed var ock den impuls given, som starkare än något annat satt igång arbetet på den allmänna folkskolan. Den människokärlek, den omsorg och vård om individens andliga liv — om hans själs frälsning —, som sålunda drev

nitälskande kyrkans män att sörja för det uppväxande släktets undervisning, fann sedermera en mäktig bundsförvant i klok och framsynt omtanke hos mången det borgerliga och medborgerliga livets man. I samma mån som klyftan mellan hemmet och livet i världen växte, i samma mån som förvärvslivet ställde ökade krav på sina ämnessvenner, i samma mån som det medborgerliga samhället både tog individen för sina intressen starkare i anspråk och gav honom vidgat inflytande på sina angelägenheter — i samma mån framträdde allt mer betydelsen av att varje individ under sin uppväxt inhämtade för sin medborgarställning och för sitt kall erforderliga kunskaper. Så vidgade sig och växte den spirande folkskolan allt mer och mer till den allmänt medborgerliga skola, som den nu hos oss är.

Därmed har ock följt, att de hem i våra dagar torde vara ytterst få, vilka nu i samma mening som förr kunna sägas gränsa omedelbart in till livet i världen. I de allra flesta fall ligger nu en skola — högre eller lägre — emellan hemmet och livet i världen. Det är uppenbart, att denna skolans

ställning såsom förmedlarinna mellan hemmet och livet måste bliva i allra väsentligaste mån bestämmande för hennes verksamhet. Och det är tydligt att, om skolan skall kunna lösa sin makt-påliggande uppgift, det måste krävas, att skolan aldrig i sitt arbete förlorar ur sikte vare sig hemmet eller livet i världen.

Av det sagda inses lätt, att det för en värdesättning av skolans arbete och utvecklingstendenser är en synnerligen fruktbar synpunkt denna: att närmare taga i sikte vad jag ville kalla skolans båda gränslinjer — den lägre och den högre: gränslinjen mellan barnets första liv i hemmet och livet i skolan — och gränslinjen mellan livet i skolan och livet ute i den stora världen.

*

Hur bör då skolan förhålla sig till de båda nu antydda gränslinjerna? — Först och i största allmänhet kan man om dem säga, att ju mindre starkt framträdande de äro, ju mindre markerade de framstå, desto bättre fyller skolan sin uppgift. Eller med andra ord: när den unge införes i skolan, då skall han

i skolan icke möta en alldeles ny värld utan han skall även i skolan förnimma ej så litet av det goda hemmets värld. Och i samma mån som den unge rycker upp i skolans klasser och hans medvetande utvecklas och hans intresse för det verkliga livet vaknar, skall detta liv självt möta honom, så att, när han en gång är färdig att taga steget ut i världen, han ej snavar mot tröskeln av den nya världen, ej möter en värld, som är honom helt främmande, en värld, där han känner sig handfallen eller oduglig, utan en värld, där han efter måttet av sina krafter kan gripa in i den verklighet, där han en gång skall utföra sin livsgärning. Skolan skall för att kunna fylla sina uppgifter vara en andlig friluftsskola, där fläktarna från det goda hemmet kan spela in, och där man har känning även av den vind, som blåser ute i livet.

Fatta vi nu de båda gränslinjerna närmare i sikte och se till, huru skolan tidigare förhållit sig till dem och huru skolan i våra dagar strävar att förhålla sig till dem, kunna vi icke undgå att finna, att nästan alla de åtgärder i förbättringssyfte, som den närvarande ut-

vecklingen arbetar för, låta hänföra sig till endera av de båda linjerna.

*

Låtom oss då först tänka på gränsen nedåt, gränsen mot hemmet, gränsen mot söder skulle jag vilja kalla den, eftersom solen där bör skina som starkast. — Hur förhöll sig skolan i allmänhet förr till denna gräns?

Förhållandena gestaltade sig givetvis i någon mån olika på olika ställen. Men i regeln gick det väl så till, att när det reglementerade åldersåret kom, flyttades den unge helt oförmedlat, ungefär som när plantan ryckes upp ur den jord, där hon slagit sina första rötter, ut från sitt hems soliga, fria och rent personliga värld in i skolans ofta stela och strama långbänksvärld, och där placerades han som ett nummer i en skara av barn, som antogos vara med honom »i ålder och visdom» lika, men som kanhända i väsentliga avseenden voro honom så olika, som natten är olik dagen. Även om barnet — som väl ej sällan hände — redan vid mors spinnrock fått lära sig att läsa, var dock skolans värld något helt nytt. De gry-

ende livskrafternas längtan efter utlösning i lemmarnas fria rörelser, de unga själarnas spirande verksamhetslust möttes i regel av tvångets bojar, det vaknande sinnets hela frågokvitter dog bort under ett skolarbete, som i sin metodiska vishet förväxlade barnets och den vuxnes sjäsliv.

Hur förhåller sig då skolan i våra dagar till gränsen mot hemmet? — Så småningom har, i mån som vidgade studier och vunnen erfarenhet spritt ljus över barnens sjäsliv, en märkbar förändring inträtt. Från hemmet till den mera egentliga skolan slås nu den ena bron efter den andra, så att de unga helt sakta glida in i skolans ordningar och arbete. Åtskilligt av livet i hemmet får nu följa med in i småskolesalen. Därom kan man lätt förvissa sig vid ett besök i våra nuvarande skolor. Det ligger i regel ej så litet av det goda hemmets sol redan över skolrummets yttre anordning, och att andan i arbetet, formerna för arbetet i väsentliga stycken motsvara vad det unga sinnet trår efter, därom bära de vakna, glädjestrålände barnaögonen talande vittnesbörd.

Huru mycket man än i det nu antydda avseendet redan gjort i våra skolor, huru omsorgsfullt man än där lagt arbetet, återstår utan tvivel ännu mycket mera att i den punkten uträtta. Ännu torde man ha rätt att påstå, att knappast någonannanstädes i människolivet inträder ett så starkt avbrott som just då, när den unge lämnar hemmet och mottages av skolan. Det avbrottet kan emellertid bliva ödesdigert för människans hela kommande utveckling. Det kan bryta och hämma krafter, som i sin sunda utformning kunnat bli till rik välsignelse både för individen och för samhället. Det kan komma att ställa hem och skola i en motsats, som försvagar eller förhindrar det inflytande på de ungas daning, som de i naturligt förbund med varandra kunnat utöva.

Det är emellertid icke blott under skolans allra tidigaste år, som det ligger makt uppå, att livet i hemmet ej är främmande för livet i skolan. Det goda hemmets anda bör följa de unga hela skolan igenom. Detta utesluter

givetvis icke, att själva skolarbetet redan ganska tidigt måste ikläda sig sina egna former och taga de unga i anspråk på ett sätt, som lär dem känna den skillnad mellan lek och allvar, som alltid funnits eller bort finnas mellan barnets första liv i hemmet och dess framtida liv ute i världen.

Vad har då skolan att göra för att hos sig skapa och bevara det goda hemmets anda? — Det mesta beror härvid av ett rätt personligt förhållande mellan lärare och lärjungar. Och det ligger ju i sakens egen natur, att vad som här bör eftersträvas är att förhållandet mellan lärare och lärjunge måtte återspegla något av det förhållande, som i ett gott hem är rådande mellan föräldrar och barn. Hur är det då i allmänhet ställt i våra hem med förhållandet mellan föräldrar och barn? För att söka vinna någon klarhet i den frågan torde det vara nödvändigt att för ett ögonblick lämna gränsen mellan hemmet och skolan och redan här taga skolans övre gränslinje med i betraktande, att redan här kasta en blick in i livet ute i världen, att ge akt på den förändring, som så småningom inträtt i det rent personliga förhållandet

människorna emellan, i samlivet ute i världen.

En för den nutida samhällsutvecklingen i högsta grad karaktäristisk företeelse och tillika en företeelse av utomordentlig betydelse är det starka hävdandet av den enskilde individens människovärde, erkännandet av personlighetens rätt. Då nu samtidigt härmed eller rättare såsom en följd härav även samhället ställer allt större krav på individens medarbete i samhällets tjänst, är det helt naturligt, att i det nutida samhället det personligt självständiga växer fram och gör sig gällande med en förut oanad kraft och bredd. Allt detta har nu medfört, att det i våra dagar inträtt en allmän avståndsminskning människorna emellan. Det har för det nuvarande samhällslivet blivit karaktäristiskt, att människorna och människoklasserna i yttre avseende kommit varandra betydligt närmare än förr: gamla skrankor av social, politisk och ekonomisk natur äro på väg att falla. Detta är nu förvisso ett förhållande, som bör ge anledning till glädje. Det står ju i allra bästa överensstämmelse med den kristnes hela grundsyn på

mänskligheten. Men skall förändringen kunna bli till verklig välsignelse, är det nödvändigt, att den yttre avståndsminskningen åtföljes av en inre — att avståndet blir mindre även mellan hjärta och hjärta. Vad som alltså återstår att önska och att arbeta för, det är att det yttre närmandet icke måtte leda till ett inre fjärmande, icke måtte leda till upprivande kamp och strid utan i stället till samförstånd och gott samarbete.

Den inträdda avståndsminskningen människorna emellan har icke kunnat undgå att inverka på förhållandet i familjen, på förhållandet mellan föräldrar och barn. Man behöver ej gå just så långt tillbaka i tiden för att i denna punkt finna en stor skillnad mellan förr och nu. Barnen ha i regel kommit föräldrarna mycket närmare än förr. Det avstånd, som blott för en mansålder sedan i allmänhet fanns mellan föräldrar och barn, är nästan överallt på väg att försvinna. Det har inträtt en större frihet och obundenhet i barnens sätt att vara i förhållande till sina föräldrar, de ha liksom individerna i samhället kommit i åtnjutande av en större personlig självständighet, en större handlingsfrihet, en

större rätt att ha sin egen mening, att säga ut vad de kunna ha på sina hjärtan, att följa sin egen lust och läggning.

Den sålunda inträdda förändringen har utan tvivel medfört åtskilligt gott. Den onaturliga, av fruktan burna respekten, som kanhända ofta hindrade barnahjärtat, sorg- eller glädjefyllt, att öppna sig för föräldrarna, som kanhända ofta skapade ögontjänst, har allt mer och mer lyfts undan. Och den större frihet, som barnet kommit i åtnjutande av, har möjliggjort en fullständigare och naturligare utveckling av barnets personlighetsliv.

Men den inträdda förändringen innesluter tillika i sig stora faror. Det finns ett gammalt ordspråk, som säger: »ju kortare avstånd, desto mindre vördnad.» Dess sanning framträder även här. Barnens förändrade ställning till föräldrarna har otvivelaktigt redan på sina ställen medfört en minskning i den hänsynsfullhet, den vördnad och den lydnad, som de unga såväl på grund av det gudomliga budet som ur synpunkten av familjeandans sunda ans och vård måste vara sina föräldrar skyldiga. Respekten för lydnadsplikten, respekten för det gamla budet: »Hedra din fader och din

moder», är utan tvivel på många håll i fara att förlora sin kraft. Där den respekten försvinner, där försvinner också respekten för så mycket annat: för ärlighet, redbarhet, ordentlighet, arbetsamhet, flit. Livligt är därför att önska, att våra dagars hem måtte i tid vakna upp och se denna sak sådan den verkligen är. Det hem, som pris-giver sin myndighet för sina barns frihet, begår i själva verket ett andligt självmord.

Av det sätt, på vilket — efter vad jag nu antytt — samlivet i familjen och livet ute i det stora samhället utvecklats sig, ha uppfostrarna i skolan viktiga lärdomar att hämta. Det gäller för dem att här som alltid ha sina ögon öppna. Livligt och starkt och beundransvärt är det intresse, som skolfolket och uppfostrarna i våra dagar utveckla för att komma till rätta med det spörsmål, vars konturer jag nu antytt. Mångfaldiga äro ock de försök, som i olika former göras för att utfinna de bästa vägarna och medlen. Vad som vid allt detta synes mig emellertid vara av en utomordentlig vikt, det är att man håller klart för sig, att vad som passar hos

ett folk, det passar icke därför hos alla andra, vad som lämpar sig för en lärare, det lämpar sig icke för alla andra och vad som kan vara bra för en skoltyp eller för ett åldersstadium, det är icke därför bra för alla andra. Och vad som framför allt står för mig såsom en viktig sak, det är, att man icke så fördjupar sig i tanken på experiment och reformatoriska anordningar, att man glömmar att begagna de naturliga medel och utvägar, som ligga allra närmast.

Två ting synas i fråga om den nutida skoluppfostran kunna från början fastslås såsom självklara. Det stela och brutala tvång, som i ganska hög grad utmärkte den äldre skoldisciplinen, kan, såsom riktigt blivit anmärkt, icke vara någon lämplig förberedelse för det verkliga livet i våra dagar med dess stora fordringar på självständigt och självansvarigt handlande. Men å andra sidan är ett slappt efterliknande av allt det myckna i det nutida livet, som blott bär sken av personlig frihet, men som i grund och botten är självsvåld, en långt ödesdigrare försummelse av vad en människa i våra dagar behöver både för sin egen och för samhällets sunda utveckling.

För de båda nu antydda ytterligheterna har uppfostraren att taga sig till vara. Han måste på en gång värja om skolans myndighet och om lärjungens frihet. Den förra får skolan icke uppgiva — den senare får skolan icke åsidosätta. Hur skall detta nu bli skolan möjligt? Den väg, som uppfostraren här har att gå, måste bli den rent personliga väg, där auktoritet och frihet kunna bringas i harmoni med varandra: jag skulle vilja kalla den vägen förtroendets väg. Uppfostraren måste söka vinna sin lärjunges förtroende genom att själv visa honom förtroende. Den nu antydda vägen kommer uppfostraren lättast fram, om han på lämpligt sätt upptager lärjungen till sin medarbetare, om han i lämplig utsträckning begagnar sig av lärjungens intresse och krafter för upprätthållande av skolans ordning och för utförande av dess arbete och gör detta på ett sådant sätt, att ansvars känslan hos lärjungen väckes och stärkes. Förtroendet mellan läraren och den enskilda lärjungen växer, lärjungens ansvars känsla fördjupas, i samma mån som det lyckas uppfostraren att även lärjungarna emellan väcka och nära förtroende, att även

i kamratkretsen framkalla känsla av ansvar för det gemensamma handlandet. För sistnämnda syftes vinnande kan uppfostraren begagna sig av den gemensamhet i arbete och lek, som av gammalt kännetecknat vårt skolliv. Gemensamhets- och ansvars känslan kan läraren fördjupa genom att i sådana skolans ämnen, som därtill lämpa sig, uppdelat lärjungarna i arbetsgrupper, där envar lärjunge får sig en uppgift anvisad, som lämpar sig efter hans krafter och som tillika tjänar det gemensamma mål, vars uppnående är allas gemensamma hederssak. På samma sätt kan läraren låta lärjungarnas lekar och friluftsliv tjäna som medel att vänja dem vid att leda och att ledas, att vänja dem att ingå som verksamma lemningar i ett större helt, och att sålunda skapa en anda, som — på samma gång den i skolan bringar till stånd den organisation av auktoritet och frihet, som kännetecknar det goda hemmet — tillika är ägnad att skapa den medborgaranda, som vårt samhällsliv behöver.

Det saknas i våra dagar icke ansatser till en riktning, som i sitt hävdande av en uppfostran i frihet går så långt, att den

menar, att lärjungarnas individuella anlag och böjelser under så gott som alla omständigheter skola fritt få frodas, som ej vill höra talas om en beskärning eller ett böjande ens i de fall, då det otamda självsvåldet hotar att ödelägga allt vad uppfostraremyndighet heter, allt vad lydnad och vörndnad och plikt kallas. Mot en sådan tendens måste vår skola med all kraft värja sig — värja sig för sin egen skull, för hemmens skull och för samhällets skull. Ty den dag, då skolan uppger sin myndighet, upphör att bruka allvar i sin uppfostran liksom i sitt arbete, upphör att möta det onda uppsåtet och den på sned komna viljan med korrigerande kraftmedel, den dagen skall skolan upphöra att vara det goda hemmets och den sunda samhällsutvecklingens tjänarinna.

*

Huru är det nu i verkligheten ställt i våra skolor i de avseenden, som jag närmast berört? Vad jag nyss yttrat om avståndsminskningen mellan föräldrar och barn och mellan människorna ute i världen, det torde nog gälla även

om förhållandet mellan lärare och lärjungar: även de ha kommit varandra betydligt närmare nu än förr. I den äldre tidens skola var muren mellan lärare och lärjungar stundom både tjock och kall. Detta var fallet framför allt i de högre skolorna. Folkskolan är egentligen för ung för att kunna ha varit med om något fullt motsvarande. Och den har för övrigt i sitt strängt genomförda klassläraresystem, på grund av vilket den enskilde läraren i mycket stor utsträckning kan under längre tid sysselsätta sig med samma lärjungar, haft ett kraftigt värn mot den mekanisering av förhållandet mellan person och person, som skolgärningen redan i och genom sig själv frestar till och som särskilt torde i vårt svenska kynne finna en god jordmån. Men även i folkskolan är en förändring i riktning av ett naturligare, ett mera personligt förhållande märkbar. I sammanhang med den inträdda förändringen ha också skoldisciplinen och skolans ordningar på många håll utvecklats i den riktning, som jag nyss framhållit såsom den, vilken bör eftersträvas. Många uppgifter återstå dock än att i denna punkt lösa. Och utomordent-

ligt viktigt är, att ingen möda sparas på deras lösande.

Skall det unga släkte, som fostras i vårt land och som en gång skall bilda framtidens Sverge, växa upp till verklig välsignelse för samhällsutvecklingen hos oss, då måste det redan i skolan på ett förberedande sätt och efter måttet av skolans krafter lära sig visserligen att hävda sin personliga frihet men tillika och i omedelbart samband därmed att fylla sin plats som en del av ett helt, lära sig visserligen att leda men tillika att underordna sig ledning, lära sig ärlighet, redbarhet, trohet i stort och smått, med ett ord, det måste få sin personlighetskänsla, men också sin gemensamhetskänsla, sin ansvarskänsla, sin plikt-känsla väckt och odlad.

•   *

Vilka äro nu de förnämsta betingelserna för att skolan verkligen skall bli i stånd att motsvara de vittgående krav, som sålunda ställas på henne?

I främsta rummet och i väsentligaste grad beror det på huruvida läraren besitter de uppfostraregenskaper, som er-

fordras, och huruvida han är mäktig att göra en personlig insats i arbetet. Detta är nu ting, som det icke är en var givet att äga. I varje fall skall dock läraren finna sin uppfostraregärning väsentligen underlättad, ifall han är lycklig nog att i sitt eget personliga liv ha funnit förverkligande för det livsideal, som sätter gudsfruktan såsom all levnadsvishets begynnelse. På grund av den makt, som är den verkliga kristna personligheten egen, blir det förtroendeförhållande, i vilket en sådan lärare träder till sina lärjungar, genomträngt och besjälade av den anda, som förmår göra en människa på en gång till den friaste av de fria och till allas tjänare, som förmår i och genom personlighetens egen utveckling upphäva spänningen och lösa konflikten mellan auktoritet och frihet.

Skolans framgång i dess uppfostrande gärning beror nu vidare och i väsentlig mån av den olika ställning hemmen intaga till skolan.

I det föregående har jag på tal om skolans fostrande verksamhet ständigt tänkt mig skolan såsom hemmens *med-*uppfostrarinna. Jag har nämligen stän-

digt förutsatt ett samarbete mellan skolan och hemmet. Under normala förhållanden varken kan eller får skolans verksamhet sträcka sig längre. Ett försök från skolans sida att helt *ersätta* hemmen, att helt övertaga hemmens plikter och ansvar gentemot barnen vore att illa motsvara sin ställning såsom hemmens och samhällets tjänarinna. Emellertid kunna fall inträffa, då det blir vanskligt nog för skolan att bevara sin ställning som *meduppfostrarinna* till hemmen. Fall kunna inträffa, då skolan synes böra gå längre; fall kunna också inträffa, då skolan synes ej kunna gå så långt. Ej sällan kunna förhållandena i hemmet ligga så ogynnsamt, att föräldrarna, kanhända trots den bästa vilja i världen, ej förmå ägna sina barn den vård, som en god hemuppfostan kräver. Omsorgerna om och stävandena för livets nödtorft kunna hålla både far och mor dagen i ända avstängda från barnen. I sådana fall vidgas gränserna för skolans verksamhet och på samma gång ökas givetvis både dess förpliktelser och dess möda. Andra fall kunna inträffa, då föräldrarna visserligen äro i tillfälle att taga omsorg om sina barns

uppföstran, men då den anda, som härskar i hemmet, på en eller flera punkter står i motsats till den anda, som skolan i det sunda samhällslivets intresse måste hos sig söka frammana. I sådana fall sättas lärarens takt, klokhet och besinning på ett hårt prov. Skolans plikt mot samhället är omutlig. Å andra sidan är föräldrarnas krav på skolan att ej undergräva hemmets myndighet eller rubba barnets förtroende till dem oemotsägliga. Svårigheterna att finna en lösning bero ofta därpå, att hem och skola ha svårt att söka upp varandra. Tyvärr sker sammanträffandet alltför ofta i konfliktens tecken. Ofta kan hemmet okritiskt taga för gott vad dess barn ha att säga om skolan, taga emot det utan att överväga, om barnet haft förutsättningarna för att bedöma eller kanske rent av för att kunna redogöra för det timade. Det kan väl också inträffa, att läraren försummat tillfället att i rätt tid varsko hemmet. Ett oeftergivligt villkor för framgång i skolans uppföstrande verksamhet är det, att skola och hem ej blott i stunder, då en sammanstötning därtill giver anledning, utan även och framför allt

under det lugna vardagliga arbetet träda i förbindelse med varandra och bistå varandra.

*

Så småningom ha vi nu förts över från den gränslinje, som går mellan hemmet och skolan, till den gräns, som går mellan skolan och livet ute i världen. Vi ha därvid kommit att beröra en av de punkter, där det framför allt gäller för skolan att göra gränsen mellan sig och livet i världen, mellan sitt eget liv och samhällslivet, så litet som möjligt till en hindrande och söndrande skiljegräns. På samma sätt har skolan givetvis att förfara i fråga om allt sitt arbete, således även beträffande det rent undervisande arbetet.

Tiden tillåter mig icke att här ingå på några detaljer av denna fråga. Jag måste inskränka mig till några antydningar.

Att skolan i allt sitt arbete skall tjäna livet, är ett gammalt bud, som redan för länge sedan skrivits skolan för ögonen. Men i många avseenden har det budet blivit en död bokstav. Nu söker i våra dagar en vaknande

kritik att bringa budet till efterlevnad. Kritikens fordringar koncentrera sig i en allmän fordran på att skolans arbete skall vara praktiskt, skall erhålla, som man säger, en mera praktisk läggning. På vilket sätt och under vilka former denna fordran lämpligast bör tillgodoses, därom är man emellertid ingalunda enig. Det framgår alltför tydligt av det livliga meningsutbyte, som på det ifrågavarande området ägt och äger rum såväl inom skolfolkets egen krets som bland andra för skolan och dess arbete intresserade män och kvinnor.

Otvivelaktigt har kritiken i mångt och mycket rätt och otvivelaktigt peka många av de förslag, som nu framkomma, i den rätta riktningen. Detta hindrar mig dock icke att vara av den meningen, att det för närvarande ligger stor makt uppå att skolan icke är för snar att böja sig för de önskemål, som framkomma, att det framför allt är av vikt, att skolan ställer sig grundligt spörjande och prövande icke minst inför de tankar, som komma med den tyngd, som »slagordet» alltid förlänar. Särskilt skulle jag vilja framhålla såsom

önskvärt, att i de fall, då skolan nu kan finna sig böra i sitt arbete pröva en ny tanke, den icke gör detta så, att den därmed nödvändigt utesluter en äldre redan prövad, såvida nämligen icke denna senare skulle ha visat sig hinderlig och menlig för det mål, som skolan i våra dagar har att fullfölja.

Vad nu beträffar den närmare innebörden av yrkandena på en praktisk läggning av folkskolans arbete, är det förvisso livligt att önska, att det på alla de punkter, där så ske kan, blir lättat på det abstrakt-schematiska tryck, som trots alla under tidernas lopp därutinnan vidtagna förbättringar ännu i viss mån vilar över folkskolans arbetsmetoder och lärokurser. Det är viktigt, att verklighetsmomentet blir i stegrad grad tillgodosett både i arbetssättet och i undervisningens innehåll, att sålunda lärjungarnas *alla* förmågheter, icke blott deras förståndsliv utan även deras känslor och viljeliv, deras handlingsförmåga odlas och att deras kunskaper och vetande i främsta rummet göra dem förtrogna med den natur, både andliga och materiella, med det arbetsliv och det samhällsliv, varmed de närmast komma i

beröring. Men vid allt detta — och det är viktigare än något annat — måste det sorgfälligt tillses, att folkskolan får vara vad den enligt sin natur måste vara — en *barnskola*, vars stora och allmänna mål är att främja sina lärjungars sunda, jämna och allsidiga utveckling till kropp och själ, på samma gång den giver det allmänna underlag av kunskaper, på vilket en för livet omedelbart inriktad fackundervisning sedan kan bygga.

Skall den egentliga folkskolans uppgifter kunna koncentrera sig kring detta mål, då är det emellertid av utomordentlig betydelse, att det i tid sörjes för en utöver folkskolans gräns utsträckt skolundervisning — sörjes för ett väl organiserat system av undervisningsanstalter för den fortsatta undervisningen, högre folkskolor, fortsättningsskolor m. m. I dessa måste nämligen den egentliga folkskolan söka den naturliga utfyllnaden till både sin undervisande och sin uppfostrande verksamhet. Utan dem måste gränslinjen mellan den allmänna folkskolan och livet komma — trots allt arbete från skolans sida — att gestalta sig mer eller mindre som ett svalg,

ödesdigert för skolans eget arbete men ännu ödesdigrare för samhällslivet.

*

Sammanfattar jag nu vad jag i det föregående sagt om skolans båda gränslinjer, så skullè jag vilja uttrycka saken sålunda: Vill skolan lösa den uppgift hon i våra dagar har sig förelagd, får hon varken avstänga sig från inflytelserna från hemmen eller från inflytelserna från livet ute i världen. Hon har mycket att lära av dem båda, och hon måste i viss mån inrätta sig efter dem båda. Hon skall tjäna dem båda. Men när hon gör detta, måste hon akta sig för att bli slav under någondera. Hennes höga uppgift är att bereda och tillföra dem både hälso- och livsbringande krafter.

*

De spörsmål jag i det föregående berört, äro alla av en mera allmän innebörd. De äro därför också alla utan tvivel alltför väl kända här i denna krets, för att jag skulle kunna tro mig

ha haft något nytt att här meddela. De äro emellertid tillika, alla dessa frågor, av den vikt, att man icke nog ofta kan ställa dem för sina tankar och sina övertväganden. Särskilt i en stund sådan som denna, då ett samhälle inviger åt sin skola en byggnad, som kostat både omsorger och utgifter i stor mängd, torde det ej vara utan betydelse, att uppmärksamhet riktas särskilt på skolans uppgifter gent emot hemmen och samhället. För de *lärare* och *lärarinnor*, som här komma att utföra sin uppfostrande och undervisande verksamhet, torde det vara hälsosamt att i denna stund ställa rätt klart för sinne och hjärta de förpliktelser, vartill samhällets uppoffringar förbinda dem både i fråga om samarbete med hemmen och förarbete för livet. För det *samhälle*, som gjort uppoffringarna, torde det vara hugnesamt att erinra sig all den välsignelse hem och samhälle kunna skörda av det arbete, som här kommer att utföras. Och slutligen för de *hem*, som hit sända sina barn, kunna de framförda synpunkterna tjäna såsom väckelse och uppmuntran till fortsatt eller stegrad strävan att i gott sam-

arbete med skolan utbilda sina barn till goda människor och till nyttiga samhällsmedlemmar.

✽

Till slut ber jag nu att få uttala den innerliga önskan, att det arbete, som kommer att utföras i denna skola, måtte bli av den art, att det kan från hemmet leda de unga ut i livet på det sättet, att den äkta hemandan och hemkänslan aldrig släpper dem, men tillika på det sättet, att livet, som möter dem, möter dem som en bekant verklighet, i vilken de äro beredda att sätta in sin person och sin gärning — till sann välsignelse för hembygd och fosterjord.
